

Elżbieta Siarkiewicz

Aneta Słowik

Anna Bilon-Piórko

Dolnośląska Szkoła Wyższa, Wrocław

Poradnictwo w międzynarodowym środowisku zróżnicowanym kulturowo na łamach *Studiów Poradowniczych/ Journal of Counsellogy*

Autorki tekstu skoncentrowały swoją uwagę na obecności problematyki poradnictwa w międzynarodowym środowisku zróżnicowanym kulturowo na łamach *Studiów Poradowniczych/Journal of Counsellogy* (lata 2012–2021). Wyodrębniły teksty, które bezpośrednio odnoszą się do poradnictwa wielokulturowego, międzykulturowego, transnarodowego, zidentyfikowały specyficzne praktyki poradnicze i rozwiązania metodologiczne mające te praktyki uczynić badawczo dostępnymi oraz wskazały na wyłaniającą się w czasopiśmie przestrzeń dla dialogu badaczy z różnych krajów. Autorki przybliżają czytelnikowi ideę czasopisma, definiują kategorię centralną - poradownictwo oraz odsłaniają zróżnicowanie i dynamikę omawianych poradniczych praktyk. Zwracają uwagę na udział badaczy w budowaniu interdyscyplinarnego środowiska naukowego otwartego na wymianę myśli, wzajemne uczenie się i doświadczanie poradnictwa realizowanego w środowisku zróżnicowanym kulturowo.

Słowa kluczowe: poradnictwo: międzykulturowe, wielokulturowe, transnarodowe; podejście immersjonistyczne w badaniach; poradownictwo.

Redakcja *Studiów Poradowniczych/ Journal of Counsellogy*¹, została zaproszona przez prof. Jerzego Nikitorowicza przewodniczącego Sekcji Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN do udziału w IV Seminarium Naukowym w celu zaprezentowania międzykulturowego charakteru dorobku *Studiów*. Seminarium odbyło się 10 czerwca 2021 roku (z powodu pandemii – online). Obrady prowadził przewodniczący Sekcji prof. Jerzy Nikitorowicz, a redakcję *Studiów* reprezentowały prof. Alicja Kargulowa, prof. Elżbieta

¹ Nazwę czasopisma *Studia Poradownicze/ Journal of Counsellogy*, w dalszej części tego tekstu będziemy pisać: *Studia*.

Siarkiewicz, dr Aneta Słowik i dr Anna Bilon-Piórko². Zgodnie z przyjętym planem przedstawiony został kontekst powstania czasopisma *Studia Poradownicze/ Journal of Counselling*, omówione jego podstawowe założenia i wykazane systematyczne „umiędzynarodowianie” m.in. przez obecność artykułów dotyczących poradnictwa międzykulturowego, wielokulturowego i transkulturowego na jego łamach. Ten artykuł jest poszerzoną wersją przedstawionej wówczas problematyki.

Jaki start?

Sam pomysł wydawania dwujęzycznego czasopisma „*Studia Poradownicze/ Journal of Counselling*” zrodził się w Naukowym Towarzystwie Poradowniczym (przez Towarzystwo jest redagowane), jako propozycja szerokiego spojrzenia na poradniczą praktykę w społeczności nie tylko polskich, ale również międzynarodowych badaczy. Początki *Studiów* były dość trudne, pełne niepewności, bowiem zarówno nazwa czasopisma jak i jego forma budziły liczne niepokoje i zastrzeżenia. Członkowie redakcji, mieli z jednej strony przekonanie, że takie pismo powinno powstać, że potrzebna jest odrębna przestrzeń dla tych badaczy, którzy w centrum swoich zainteresowań umieścili poradnictwo, z drugiej, pojawiały się liczne obawy czy pismo wzbudzi zainteresowanie szerszego naukowego środowiska i czy zyska akceptację idea pisma dwujęzycznego (wersja polska i wersja angielska jako równoległe współlistniejące). Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu podjęło wyzwanie, a pierwszy numer, wydany wysiłkiem badaczy zrzeszonych w Naukowym Towarzystwie Poradowniczym, został recenzowany przez znanego uczonego prof. Teda Fleminga, wykładowcę na uniwersytecie irlandzkim (Maynooth) i Columbia University (Nowy Jork). Recenzja była krytyczna, ale akceptująca, konstruktywna i życzliwa, co zachęciło do dalszej pracy.

Czasopismu został nadany tytuł dwujęzyczny *Studia Poradownicze/ Journal of Counselling*. Powołana została międzynarodowa rada naukowa i międzynarodowy zespół recenzentów. Był to 2012 rok. Od tego czasu *Studia* wydawane są w wersji tradycyjnej, papierowej oraz elektronicznej, mają swoją stronę internetową, a wszystkie jego numery i wszystkie artykuły dostępne są w systemie *open access*. Wewnętrzna struktura pisma jest klasyczna, początkowo wyodrębniono pięć działów: 1. *Studia* i rozprawy; 2. Komunikaty z badań i opinie; 3. Rekomendacje dla praktyki poradnictwa; 4. Recenzje książek; 5. Aktualności i kronika. Z czasem dodano dział 6. *Varia*. Szczegółowe informacje na ten temat dostępne są na stronie <https://sudiaporadownicze.pl> i nie wymagają tego, by je tu przywoływać.

W *Studiach* są akceptowane różne – także odmienne od powszechnie przyjętych – ujęcia poradnictwa jako pewnej praktyki. Otwartość na wielorakie spojrzenie

² W seminarium uczestniczyli również redaktorzy zaprzyjaźnionych czasopism: dr Jarosław Chaciński: *Ars Inter Culturas*, prof. Ewa Ogrodzka-Mazur: *Edukacja Międzykulturowa*, prof. Mirosław Sobecki: *Kultura i Edukacja*.

na poradnictwo zasygnalizowana została we wcześniej opublikowanych artykułach prof. Alicji Kargulowej (1982) prof. Bożeny Wojtasik (2000) i dr Marka Podgórnego (2001) w europejskich psychologicznych czasopismach, odsłaniając tym samym polskie próby teoretycznej analizy poradniczych praktyk. Podejmowana w nich konceptualizacja poradnictwa już wówczas inicjowała dążenie do opracowania ogólnej teorii – poradoznawstwa.

Poradoznawstwo jako centralna kategoria pisma

Poradoznawstwo, jeśli za jego początek przyjąć pierwsze obrady ogólnopolskiej konferencji, które miały miejsce 26–28 listopada 1979 roku we Wrocławiu, ma zaledwie 42 lata. Najważniejszymi wydarzeniami w jego rozwoju, oprócz wspomnianej konferencji oraz uruchomienia poradnictwa jako profilu kształcenia pedagogów, było powołanie Naukowego Towarzystwa Poradoznawczego (rejestracja w sądzie 31 stycznia 2011 roku) (Czerkawska, 2012³), utworzenie – dzięki międzynarodowej współpracy doktorów Violetty i Marka Podgórnich – Katedry Poradnictwa Zawodowego UNESCO w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego w dniach 26–28 listopada 2013 roku (Drabik-Podgórna & Podgórný, 2013), uruchomienie w bibliotece DSW w 2017 roku działu: Archiwum Poradoznawstwa, a ostatnio powołanie Sekcji Poradnictwa Pedagogicznego w Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN pod kierunkiem prof. Magdaleny Piorunek. Inauguracyjne spotkanie tej Sekcji odbyło się 27 listopada 2020 roku (Kozielska & Skowrońska-Pućka, 2020). Tym wydarzeniom towarzyszyło zdobywanie stopni doktorów, doktorów habilitowanych i tytułów profesora na podstawie przygotowywanych dysertacji i monografii na temat poradnictwa.

Jak zatem rozumieć poradnictwo, które dla poradoznawstwa stanowi przedmiot badań? W potocznym rozumieniu poradnictwo jest udzielaniem rad, porad, wskazówek. W najogólniej podzielanym przez poradoznawców poglądzie łączy się z nim trzy dynamiczne, ściśle powiązane ze sobą procesy, trzy rodzaje praktyki czy trzy rodzaje społecznego bycia jednostki: radzenie sobie, radzenie się i radzenie innym, które także pozostają w pewnych wzajemnych relacjach. O ile między radzeniem się i radzeniem innym zachodzi związek dialektyczny, o tyle radzenie sobie dotyczy czego innego. W modelowym ujęciu radzimy się tych, którzy radzą sobie ze sobą, innymi ludźmi, całym otoczeniem pozaludzkiem lub jako tacy są postrzegani przez nas bądź przez innych. Innymi słowy radzenie sobie może (powinno) być wynikiem radzenia się kogoś lub podstawą (warunkiem) radzenia komuś.

W *Studiach* mocno akcentujemy interdyscyplinarność poradoznawstwa. Jest ona jednocześnie inspiracją i wyzwaniem dla badaczy poradnictwa, pozwala na wskazanie dyscyplin i subdyscyplin nauk społecznych i humanistycznych

³ Cytowane pozycje wydrukowane w określonym roku w *Studiach*, nie będą zamieszczone w bibliografii tego artykułu.

„obecnych” w paradoznawczych badaniach i refleksjach. Jak zauważa Kargulowa, można tu wymienić⁴:

- ♦ andragogikę – towarzyszenie, współbycie (Gaston Pineau, Hervé Breton, Olga Czerniawska, Aneta Słowik, Joanna Minta, Bożena Wojtasik, Daria Zielińska-Pękał [zapośredniczone mediami]);
- ♦ etnologię – zdarzenie, performans (Elżbieta Siarkiewicz, Maciej Jeż, Ewa Trębińska-Szumigraj);
- ♦ filozofię – sposób bycia „w” „z” „dla” (Barbara Tuchańska, Alicja Czerkawska, Ewa Dębska i inni autorzy traktujący poradnictwo jako sytuację, relację bądź element stylu życia);
 - udział w dialogu (Martin Buber, Jean Guichard, Violetta Drabik-Podgórna);
- ♦ kulturoznawstwo – element stylu życia (Adam Nobis, Ewa Kurantowicz, Anna Bilon-Piórko, Daria Zielińska-Pękał, Edyta Zierkiewicz);
- ♦ pedagogikę – użycie porady jako środka wychowania (Kazimierz Sośnicki, Elżbieta Siarkiewicz, Barbara Skałbania, Ewa Dębska, Andrzej Ładyżyński, Jolanta Lenart i inni);
- ♦ politykę – instrument sprawowania władzy (Michel Foucault, Marcin Szumigraj);
- ♦ politykę społeczną – forma pomocy (Maria Trawińska, Augustyn Bańka, Anna Maria Kola, Aneta Słowik, Barbara Skałbania, Alicja Smolbik-Jęczmień);
- ♦ prakseologię – działanie społeczne (Tadeusz Kotarbiński, Stefan Ziemski, Bożena Wojtasik, Zdzisław Wołek, Joanna Kłodkowska, Joanna Minta, Daria Zielińska-Pękał);
- ♦ psychologię – relacja międzysobowa (Carl Rogers, Jean Guichard, a z polskich Marian Kulczycki, Alicja Czerkawska, Violetta Drabik-Podgórna, Edyta Zierkiewicz);
 - sytuacja problemowa (Tadeusz Tomaszewski, Zbigniew Pietrasieński, wymienieni poprzednio oraz Joanna Minta, Marcin Szumigraj, Ewa Trębińska-Szumigraj);
- ♦ socjologię – proces społeczny (Anthony Giddens, Anna Bilon-Piórko, Bożena Wojtasik, Daria Zielińska-Pękał, Marcin Szumigraj);
 - pole gry sił społecznych (Pierre Bourdieu, Michał Mielczarek; Anna Bilon-Piórko).

Ostatnio wyraźnie zaznacza się również etnometodologia, a tu poradnictwo obecne w codzienności jako rodzaj społecznego obyczaju (Elżbieta Siarkiewicz, Michał Mielczarek, Joanna Dec, Daria Zielińska-Pękał, Maciej Jeż).

⁴ Ze względu na to, że swoje poglądy na temat poradnictwa wymienieni Autorzy wyrazili w licznych i rozproszonych publikacjach, rezygnujemy z przytoczenia konkretnych pozycji bibliograficznych. Większość z nich stanowią artykuły w *Studiach*.

Patrząc z interdyscyplinarnej perspektywy na poradnictwo widzi się go jako swoistą hybrydową całość składającą się z ludzkich emocji, doświadczeń, działań, przeżyć, nadawanych im wartości, idei i ideologii, przedmiotów materialnych i niematerialnych służących realizacji głównego celu, jakim jest wspomaganie ludzi w rozwiązywaniu problemów. Takie spojrzenie pozwala widzieć w poradnictwie nie tylko odbicie różnych elementów rzeczywistości, lecz także jego ludzką specyfikę, uwzględniającą kondycję człowieka, który zdolny jest do rozwoju, przemiany, projektowania świata, nadawania mu własnego sensu i odkrywania swych wartości osobowych. Tym samym dostrzega się swoistą płynną konfigurację, powstałą z odrębnych całości, pozostających w określonych wobec siebie relacjach i/lub związkach, wyłaniającą się w przestrzeni społecznej i kulturowej rzeczywistości (por. Szumigraj, 2011).

Z poradoznawczego punktu widzenia dają się tu wyodrębnić poszczególne warstwy, które stanowią przedmiot odrębnych analiz:

- ♦ osobista – autoanaliza, samopomoc, radzenie sobie, *resilience*
- ♦ mikro – relacja doradca-radzający się
- ♦ mezo – funkcjonowanie instytucji poradniczych
- ♦ makro – globalna konfiguracja ludzi, rzeczy, instytucji, idei, procesów i działań.

Czym zatem charakteryzuje się poradoznawstwo w odróżnieniu do teorii psychologicznych poradnictwa? Większość z nich od lat wskazuje i opisuje w swoich pracach Alicja Kargulowa (m.in. *Studia*, 2013), a syntetycznie ujęła je Anna Bilon-Piórko (2010) w swoim artykule *Poradoznawstwo wobec ogólnej refleksji nad poradnictwem* i do tej wypowiedzi odwołuje się Kargulowa, wymieniając cechy poradoznawstwa – nauki o poradnictwie:

1. Interdyscyplinarność i interparadygmatyczność (wielostronne analizowanie i opisywanie określonego aspektu lub elementu poradnictwa w celu wykrycia prawidłowości albo dokonania uogólnień wiedzy uzyskanej przy prowadzeniu badań humanistycznych lub pozytywistycznych, a nie tylko odwołanie się do danej teorii).
2. Rezygnacja z opisów praktyki na rzecz tworzenia uogólnień (np. kobiety chętniej korzystają z poradnictwa niż mężczyźni; ludzie z problemami esencjalnymi poszukują doradcy liberalnego, z problemami egzystencjalnymi/bytowymi – dyrektywnego; poradnia jest inaczej postrzegana przez organizatorów życia społecznego w różnych środowiskach: wieś – placówka diagnostyczna, małe miasto – element systemu wychowawczego, duże miasto – ambulatorium wychowawcze i in.).
3. Objęcie oglądem poradoznawczym różnorodnych rodzajów poradnictwa (rodzinne, zawodowe, prawne, medyczne, międzykulturowe itp.), poszukiwanie ich specyfiki i podobieństwa (np. obecność w każdym: radzącego się, doradcy i problemu).

4. Analiza różnych aspektów i elementów poradnictwa (role doradcy i radzącego się, problem, sytuacja poradnicza, radzenie sobie itp.). Naukowy opis i wypracowywanie definicji.
5. Akceptacja eksperymentów myślowych i tworzenie mikroteorii – poradnictwo egzystencjalne (Alicja Czerkawska), poradnictwo dialogowe (Violetta Drabik-Podgórna), poradnictwo przemocowe (Daria Zielińska-Pękał), poradnictwo korytarzowe (praktyk Z-art.), koncepcje pracy doradcy (Bożena Wojtasik), doradca stworzony przez okoliczności (Elżbieta Siarkiewicz).
6. Wykorzystywanie wiedzy osobistej doradców, radzących się i badaczy – teorie: emancypacji (Trębińska-Szumigraj), symbolicznego interakcjonizmu (Bożena Wojtasik), dialogu (Violetta Drabik-Podgórna), etnometodologii (Elżbieta Siarkiewicz), zasobów społecznych (Joanna Kłodkowska), społecznego „pola” (Michał Mielczarek), tranzycji (Joanna Minta), strukturacji (Anna Bilon-Piórko), sieci (Aneta Słowik), streatwokingu (Joanna Dec), coachingu (Marek Podgórnny), mediacji (Agnieszka Dragon), trajektorii cierpienia (Grażyna Teusz), gender (Edyta Zierkiewicz), wiedzy andragogicznej (Ewa Dębska), ekonomicznej (Alicja Smoblik-Jeczmiń), filozoficznej (Alicja Czerkawska, Violetta Drabik-Podgórna i Anna Bilon-Piórko), historycznej (Joanna Lenart), pedagogicznej (Magdalena Piorunek, Barbara Skałbania, Andrzej Ładyżyński i inni).

Można zatem o poradoznawstwie powiedzieć podobnie jak o pedagogice (Sośnicki, 1967, s. 26), że jej przedmiot – poradnictwo jest nauką (wiedzą), techniką i sztuką, czy jak o socjologii, że „jest dziedziną myśli usytuowaną pomiędzy nauką (w ścisłym sensie «science») a humanistyką i sztuką” (Sztompka, 2011, s. 43). Jako wiedza akademicka wraz z jej zasobami (podręcznikami, artykułami, *Studiami*, studiowaną specjalnością), traktowana jest jak nauka praktyczna (doradców, radzących się, ludzi instytucji poradniczych, organizatorów poradniczych praktyk) wspomagająca innych ludzi w radzeniu sobie i w radzeniu innym. Tym samym jest też sztuką „bycia” – podzielanym doświadczeniem, możliwością nabywania mądrości, wrażliwości na innych, umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych, jest budowaniem własnych kompetencji w pokonywaniu trudności czy rozwijaniu umiejętności tworzenia oraz bycia w poradniczych relacjach.

Tak szerokie spektrum rozważań poradoznawczych uzasadnia obecność w czasopiśmie artykułów o bardzo zróżnicowanej treści, czasem dotyczących jego istoty, a czasem zaledwie dostarczających pewnych przesłanek do jego rozumienia (one najczęściej umieszczane są w części *Varia*), także w aspekcie jego umiędzynarodowienia.

Stan aktualny – ogólna charakterystyka *Studiów*

Do tej pory ukazało się 9 woluminów, zawierających ponad 60 tekstów naukowych, wśród których ok 30% jest pióra autorów zagranicznych, pochodzących z Kanady, Francji, Islandii, Włoch, Anglii, Grecji, Brazylii, Portugalii, Finlandii, Szwajcarii. Współpraca z autorami i recenzentami odbywa się zatem w środowisku wielokulturowym, do czego redakcja dąży od samych początków powstania czasopisma, systematycznie budując sieć badaczy i instytucji naukowych, dla których praktyka poradnicza i poradoznawcza refleksja są znaczące. Analizując wszystkie artykuły można dostrzec w nich zmagania się autorów z poradoznawczą siatką pojęć, teoretyzowanie, pomysłowość rozwiązań metodologicznych oraz interpretacyjnych, można wyczytać dynamiczną obecność wymiarów aksjologicznego, ontologicznego i epistemologicznego prowadzonych badań. W tym tekście, koncentrujemy się na rozważaniach na temat poradnictwa międzykulturowego, wielokulturowego oraz transnarodowego. Dokonując analizy treści artykułów zamieszczonych w *Studiach* przytaczamy polskie ujęcie wymienionych kategorii poradnictwa oraz pokazujemy, jak ta problematyka jest traktowana przez badaczy z różnych krajów (nie tylko z Europy).

Poradnictwo międzykulturowe, wielokulturowe i transnarodowe – na styku pojęć

Trudno jest jednoznacznie podać czym jest i jakie jest poradnictwo międzykulturowe, wielokulturowe i transnarodowe. Określające je terminy przenikają się i uzupełniają. W literaturze polskiej (Bańka, 2017; Słowik, 2017) i międzynarodowej (Arthur et al., 2013; Kassan et al., 2017) często są używane zamiennie, bądź stosowane są ich zwroty bliskoznaczne (np. Nancy Arthur [2018] używa określenia „poradnictwo kulturowego kontekstu”). O terminologicznym zróżnicowaniu decyduje historia i kultura danego kraju, w którym prowadzone są badania, metodologia tam prowadzonych badań naukowych, polityka migracyjna oraz związane z tym decyzje władz państwa, w którym organizuje się i uprawia określoną praktykę poradniczą i kształci doradców.

Komisja Europejska definiuje międzykulturowość jako: „ogół praktyk edukacyjnych mających na celu propagowanie szacunku i wzajemnego zrozumienia między np. uczniami, niezależnie od ich przynależności kulturowej, lingwistycznej, etnicznej czy religijnej” (Raport KE dla Rady Europy, połowa lat 80). Z kolei Jerzy Nikitorowicz (2017, s. 52) określa edukację międzykulturową jako:

ogół wzajemnych wpływów i oddziaływań jednostek oraz grup, instytucji, organizacji, stowarzyszeń, związków, sprzyjających takiemu rozwojowi człowieka, aby stawał się on w pełni świadomym i twórczym członkiem wspólnoty rodzinnej, lokalnej, regionalnej, wyznaniowej, narodowej, kontynentalnej, kulturowej i globalnej/planetarnej oraz był zdolny do aktywnej samorealizacji własnej, niepowtarzalnej i trwałej tożsamości i odrębności.

Mając to na względzie uważamy, że dookreśleń terminów: poradnictwa wielokulturowego, międzykulturowego i transnarodowego należy poszukiwać w subtelnych różnicach dotyczących problemów rozwiązywanych w każdym z przywołanych poradnictw i stosowanych przy tym metod.

Aneta Słowik uważa, iż trudności i problemy identyfikowane w poradnictwie międzykulturowym mogą wynikać z braku wiedzy heterologicznej⁵, umiejętności poznawania i rozumienia siebie, drugiego człowieka, własnej kultury i kultury Innego, z braku umiejętności przekraczania granic kulturowych, i z tym związanych niezbędnych intra- i intersubiektywnych negocjacji, dotyczących norm i wzorców kulturowych (macierzystych i pochodzących z kultur(y) przyjmując(ej)ych, a tym samym zamykania się w sferze własnych wartości, we własnym kręgu kulturowym. Obszarem problemowym może być tu proces kształtowania wrażliwości i umiejętności międzykulturowego współdziałania, i z tym związanego doświadczania trudności wynikających z odczuwania niezredukowanej różnicy kulturowej obecnej zarówno w obrębie grup mniejszościowych, jak i zbiorowości większościowej.

Z kolei trudności i problemy rozwiązywane w ramach poradnictwa wielokulturowego⁶ mogą pochodzić z doświadczania wielokulturowości, i wiążącego się z tym permanentnego, niejako natrętnego uświadamiania sobie różnic i porównywania wzorów kulturowych, z braku odpowiedzi na pytania: kim jestem? kim chcę być? kim powinienem być? a także z konieczności dokonywania wyboru, selekcjonowania, synkretyzowania i rozwijania wartości uznawanego kanonu kulturowego, w tym niejednokrotnie wymagającego rewizji własnych przekonań, lub też z trudności hybrydowego łączenia wartości rdzennych z podstawowymi, uniwersalnymi, globalnymi.

⁵ Heterologia: „nauka o Innym, odmiennym, różniącym się, niejednorodnym, jak też wielokulturowym, hybrydowym. Zakłada uczestnictwo w kulturze własnej i prowadzenie ustawicznego dialogu z Innym w kontekście odpowiedzialności za kreowanie pokoju, poczucia współuczestnictwa w tym procesie. Wzajemne uznanie i wyrażanie szacunku, kreuje wzory komunikacji, poprzez które dokonuje się wielokierunkowy transfer treści kultury, zasad, wzorów i wartości” (Nikitorowicz, 2018, s. 62–63)

⁶ Jerzy Nikitorowicz pisze, że wielokulturowość: „jest zjawiskiem złożonym, chociaż najprościej można ją określić jako istnienie wielości kultur na konkretnej przestrzeni geograficznej” (Nikitorowicz, 2017, s. 242). Można wyróżnić wielokulturowość oficjalną (zinstytucjonalizowaną), jak i nieoficjalną (żywiolową) (Nikitorowicz, 2017, s. 242).

Natomiast w poradnictwie transnarodowym⁷ autorka ta identyfikuje trudności i problemy związane z budowaniem sieci migracyjnych, z ukorzeniem się w tych sieciach, z konstruowaniem życia i kariery w transnarodowej przestrzeni, wymagającej podtrzymywania i stwarzania na nowo więzi, relacji społecznych zarówno w realnej rzeczywistości jak i w sieciowej cyberprzestrzeni z użyciem nowych technologii, środków wymiany pomiędzy podmiotami państwowymi i niepaństwowymi: firmami, organizacjami pozarządowymi i jednostkami mającymi wspólny interes np. ekonomiczny. Inne problemy mogą brać się z trudności w kształtowaniu tożsamości hybrydowej (złożonej, wielozakresowej, wielowymiarowej – por. teoria wielozakresowej i wielowymiarowej tożsamości Jerzego Nikitorowicza, 2017). Mówiąc najogólniej, problemy rozwiązywane przez poradnictwo transnarodowe mogą rodzić się wówczas, gdy zewnętrzna wielokulturowość generuje wielokulturowość wewnętrzną i w rezultacie mamy do czynienia z wielością kultur w jednym człowieku i tworzeniem się hybrydowej płynnej tożsamości – deklarowanej i realizowanej przynależności do wielu odmiennych, nawet wyraźnie rozbieżnych grup kulturowych.

Poradnictwo międzykulturowe, wielokulturowe i transnarodowe na łamach *Studiów*

Poniżej w sposób syntetyczny przedstawimy, jak wspomniane przesłanki teoretyczne modelowały dyskurs poradniczy publikowany w *Studiach*. Elżbieta Siarkiewicz wyróżnia tu sześć obszarów.

- ♦ **Identyfikowanie i definiowanie poradnictwa jako nieustannie rozwijających się i toczących procesów.** Tematyka poradnictwa międzykulturowego była poruszana już w pierwszym numerze *Studiów Poradniczych* (2012), kiedy Aneta Słowik w artykule pt. *Trajektoria uczenia się emigrantów w sytuacji doświadczania „zawieszenia” (floating). Ku rozumieniu poradnictwa międzykulturowego*, korzysta z koncepcji *floatingu* (zawieszenia, dryfowania) Agnieszki Bron (2000) i przyjmuje ją jako punkt wyjścia do analizy problemów doświadczanych przez emigrantów. Zabieg ten

⁷ Transnarodowość – jest pojęciem wielogłosowym, stanowi ogólny koncept służący określeniu niektórych z najbardziej w wymiarze globalnym transformatywnych procesów i faktów dzisiejszych czasów (Vertovec, 2012, s. 13; Eade, J., Drinkwater, S., & Garapich, M. (2009)). Nina Glick Schiller (2005), Manuel Castells (1996), Ludger Pries (2008), Thomas Faist (2000) piszą, że transnarodowość zmieniła stosunek ludzi do przestrzeni, poprzez stworzenie transnarodowych „pól społecznych” czy też „przestrzeni społecznych”, które łączą ludzi w więcej niż w jednym kraju. Arjun Appadurai (1995, s. 213) podaje, że transnarodowość odznacza się: „postępującym pęknięciem pomiędzy terytorium, podmiotowością, a zbiorowym ruchem społecznym”, a także: „ciągłą erozją relacji, głównie za sprawą siły i formy elektronicznej mediacji pomiędzy przestrzeniami i wirtualnymi wspólnotami sąsiedzkimi”.

umożliwia jej przedstawienie „załączków” poradnictwa międzykulturowego w środowiskach polonijnych w Anglii (Słowik, 2013).

W tym samym numerze *Studiów* ukazuje się artykuł Anny Bilon i Józefa Kargula o społeczno-kulturowych kontekstach definiowania roli doradców. Jego autorzy sięgając do przemysłów Greta Hofstede, starają się wskazać podobieństwa i różnice w koncepcjach roli doradcy w różnych krajach i kulturach na świecie.

Odzwierciedleniem zabiegów podejmowanych w tym zakresie są również dyskusje prowadzone w Dolnośląskiej Szkole Wyższej w ramach Naukowych Seminariów Poradniczych (wykłady i warsztaty Fransa Meijersa (2012) i Spyrosa Kriwasa (2013), szczegółowo opisane w dziale „Aktualności i kronika”, oraz przez Gaby Jacobs i Klary Vloet poddane analizie Moniki Noworolnik-Mastalskiej (2013). Jest nim także zamieszczanie w tym samym dziale sprawozdań z międzynarodowych konferencji lub Europejskich Szkół Doktorskich ECADOC, których od samego początku stałą uczestniczką (w różnym charakterze: słuchaczka, organizatorka warsztatu, moderatorka dyskusji itp.) jest dr Anna Bilon-Piórko.

- ♦ **Kształcenie doradców oraz procesy budowania poradniczej relacji.** W *Studiach* z 2013 roku, artykuł pt. *Opinie doradców i opiekunów praktyk na temat kształcenia w obszarze wielokulturowości i sprawiedliwości społecznej*, autorstwa Nancy Arthur, Candace Brown, Sandry Collins, Barbary Kennedy przedstawia badania dotyczące opinii doradców i opiekunów praktyk na temat ich zdobytego podczas studiów przygotowania do praktykowania poradnictwa wielokulturowego i zaangażowania się w kwestie sprawiedliwości społecznej na rzecz swych klientów – radzących rdzennych mieszkańców Kanady. Autorki starały się odpowiedzieć na pytanie, na ile zajęcia prowadzone na studiach są w stanie przygotować praktyków do złożonych i wielopoziomowych ról doradcy i na ile rozwijają ich umiejętności praktyczne niezbędne do operacjonalizacji zdobytej „wielokulturowej” wiedzy i wrażliwości na kwestie sprawiedliwości społecznej. Na potrzeby badania wykorzystano metodę opartą na teorii zdarzeń krytycznych (*critical incident technique*, CIT), którą można zastosować w badaniach konkretnych sytuacji (tutaj na potrzeby badania sytuacji poradniczych). Tę problematykę odnajdziemy także w tekście badaczki francuskiej Valérie Cohen-Scali (2019), która opisała swoją interpretację projektowania kariery i życia – *life design*. W ramach Naukowych Seminariów Poradniczych, miały miejsce warsztaty, na których pojawiały się dyskusje o różnych podejściach w kształceniu i doskonaleniu doradców, co zaowocowało tekstami Marii Eduardy Duarte (2014), Borisa Cyrulnika (2015), Leonidasa Gomatosa (2015), Sebastiana Pesce (2017) oraz Hervé Bretona (2020).
- ♦ **Budowanie i doświadczanie poradnictwa w świecie zróżnicowanym kulturowo.** W numerze *Studiów* z 2017 roku Anusha Kassin, Amy Rose

Green, Jasmine Nathoo przedstawiły badania dotyczące doświadczeń nowo przybyłej młodzieży, która korzystała z pomocy poradniczej po migracji do Kanady. Wyniki pozwoliły wyłonić cztery istotne kategorie, podkreślające kluczową rolę samoświadomości, wiedzy i umiejętności, a także sposobów nawiązywania przez doradców relacji w ramach poradnictwa multikulturowego. W zakończeniu autorki zamieściły rekomendacje dotyczące rozwijania kompetencji wielokulturowego doradcy w kraju przyjmującym młodych nowo przybyłych emigrantów. Podobna problematyka podjęta została także przez nieco zmieniony kanadyjski zespół autorski: Negin Marie Naraghi, Anusha Kassan, Andrea Herzog (2020) w artykule *Fenomenologiczna analiza kulturowej tranzycji nowoprzybyłej młodzieży. Przesłanki dla poradnictwa międzykulturowego*, opublikowanym w 9 wolumenie *Studiów* (2020).

- ◆ **Identyfikowanie tożsamości kulturowej doświadczanej w badanej przestrzeni.** Wielowymiarowość tego zagadnienia ukazała grupa badaczy z Brazylii (Marcelo Afonso Ribeiro, Maria da Conceição Coropos Uvaldo, Fabiano Fonseca da Silva) koncentrując się na kategorii doświadczeń zawodowych pracowników oraz na znaczeniu relacji genderowych w budowaniu złożonych (tradycyjnych, plastycznych, hybrydowych) tożsamości pracowniczych (*Studia*, 2016). Zaś w 2017 roku ukazał się tekst Doroty Misiejuk pt. *Konstruowanie tożsamości kulturowej wyzwaniem dla międzykulturowego poradnictwa*, w którym autorka podjęła się analizy konceptu tożsamości kulturowej jednostki w perspektywie tradycji grupy, dziedziczonej kultury oraz wyzwań związanych z transmisją dziedzictwa w warunkach zmiany kulturowej, sterowanej zmianami politycznymi i społecznymi, kiedy to sposób konstruowania tożsamości kulturowej staje się wyzwaniem dla poradnictwa międzykulturowego.
- ◆ **Podejście imersjonistyczne w badaniach poradniczych praktyk poradnictwa międzykulturowego i wielokulturowego.** W numerze *Studiów* z 2020 roku w artykule pt. *Poradnictwo w życiu polskiego emigranta*, Aneta Słowik wykorzystowała imersjonistyczną koncepcję badań nad poradnictwem autorstwa Elżbiety Siarkiewicz (2010) oraz przeprowadziła interpretację narracji współczesnych polskich emigrantów i opublikowanych dokumentów (listy polskich emigrantów z *Chłopa polskiego w Europie i w Ameryce* – Williama Thomasa i Floriana Znanięckiego), pokazując, jakie doświadczenia wyniesione z życia przed emigracją oraz zdobyte na emigracji są znaczące zarówno dla znalezienia się (dawniej i dziś) w roli radzącego się, jak i podjęcia roli doradcy w nowo powstałym środowisku. Autorka przedstawiła również procesy oddolnego konstruowania samorodnego, incydentalnego poradnictwa oraz sposoby, rodzaje i miejsca organizowania formalnego poradnictwa w polonijnych społecznościach emigranckich. Ukazała ich różnice i podobieństwa oraz omówiła niebezpieczeństwa takich działań.

O drugim pokoleniu emigrantów, urodzonych w kulturze przyjmującej pisała ta autorka we wcześniejszym artykule pt. *O problemach w transnarodowym środowisku drugiego pokolenia polskich emigrantów w Niemczech* (Słowik, 2017). Wskazuje w nim trudności dzieci emigrantów związane z poszukiwaniem przez nie odpowiedzi na podstawowe pytania egzystencjalne kim jestem? kim mam być? jak żyję? jak mogę, chcę żyć? jak i odnoszące się do zmian tożsamościowych, wymagających dekonstruowania i konstruowania znaczeń i sensów doświadczeń biograficznych, interpretacji przeżywanego konfliktów, dylematów, sytuacji trudnych, identyfikowanych we własnym biegu życia i w życiu ich rodziców lub osób bliskich. Imersyjnego oglądu efektów praktyki poradniczej dokonał Jean Guichard przedstawiając *Dialog w koncepcji poradnictwa Life Design. Nowa forma wspierających interwencji doradczych* (2018b), zaś Annamaria Di Fabio (2014) w artykule *Poradnictwo kariery i psychologia pozytywna w XXI wieku: Nowe konstrukty i sposoby oceny skuteczności działań doradczych* zaproponowała skomplikowane narzędzie do prowadzenia badań: *Jakościowa miara elastyczności życiowej (Life Adaptability Qualitative Measure – LAQuM)*, umożliwiające swego rodzaju imersję w osobowość wspomaganych m.in. zróżnicowanych kulturowo. Jej zdaniem jest to nowy instrument służący w swym najogólniejszym celu opisowej, nieparametrycznej ocenie skuteczności interwencji podejmowanej zgodnie z koncepcją *Life Design*.

- ♦ **Dynamiczne procesy identyfikowane w poradnictwie transnarodowym.** W *Studiach* z 2017 roku, Augustyn Bańka w artykule pt. *Ewolucja potrzeb i kontekstów rozwoju transnarodowego poradnictwa zawodowego*, omawia transnacionalizm i transnarodowe migracje zarobkowe jako nowy obszar działań poradnictwa zawodowego. Zwraca uwagę, że kultury prefiksów stanowią obecnie najważniejszy globalizacyjny kontekst ewolucji transnarodowego poradnictwa zawodowego w Polsce i w Unii Europejskiej. Tę dynamikę zmian ukazali również, tym razem z pozycji praktyków, belgijscy badacze Emilie Carosin, Damien Canzittu (2017) w tekście: *O umiejętnościach niezbędnych doradcom kariery XXI wieku w perspektywie integrowania nauczania z doradztwem (Guidance Oriented Approach to Learning, GOAL)*.

Jak można zauważyć, przywołanie tych kilku kategorii analiz i interpretacji obecnych w *Studiach* pokazuje zainteresowanie ze strony uczonych polskich i zagranicznych różnymi aspektami poradnictwa międzykulturowego, wielokulturowego i transnarodowego. Dzięki aktywnemu międzynarodowemu piśmiennictwu uznanych autorytetów i stawiających pierwsze kroki pionierów – badaczy poradnictwa czytelnik może poznawać historyczne i bieżące tematy, metodologię prowadzonych badań, tereny badawcze i podmioty (współ)decydujące o zróżnicowaniu i wielozakresowości wymienionych rodzajów poradnictwa.

Odbiór czasopisma – dynamika procesu

Dla autorów wspomnianych publikacji interesująca jest kwestia odbioru *Studiów* w środowisku polskim i międzynarodowym. W dobie istnienia wielu czasopism nie jest bowiem łatwo ani pozyskać autorów, ani wzbudzić zainteresowanie czytelników. Jak już wspomnieliśmy, pierwszymi autorami tekstów tomu otwierającego *Studia* (2012), byli badacze skoncentrowani wokół Naukowego Towarzystwa Poradniczego i oni byli też pierwszymi jego czytelnikami. W 2013 roku, odbyła się Konferencja inauguracyjna prac Katedry UNESCO Całozyciowego Poradnictwa Zawodowego, na której redakcja udostępniła wszystkim uczestnikom (z Kanady, Afryki, Francji, Pakistanu, Portugalii, Argentyny, Brazylii, Niemiec, Włoch, Litwy i Polski) pierwszy z wydanych wolumenów. Stało się to obyczajem i miało również miejsce na kolejnych międzynarodowych konferencjach Katedry UNESCO, spotkaniach Naukowego Towarzystwa Poradniczego, Naukowych Seminariach Poradniczych i konferencjach międzynarodowych organizowanych w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu.

Wysiłki redakcji podjęte w celu budowania środowiska odbiorców czasopisma znajdują odzwierciedlenie w statystykach pobrań i cytowań artykułów publikowanych na łamach *Studiów* – niektóre artykuły mają po kilkaset odczytań – a grono międzynarodowych autorów stanowi od zawsze dość duży odsetek, o czym wspomnieliśmy wcześniej. W rezultacie *Studia Poradnicze/ Journal of Counsellogy* jednoczą najczęściej osoby i grupy⁸, które w swoich refleksjach i analizach praktyki wykraczają poza tradycyjnie przyjęte w psychologii (dominującej dyscyplinie analizującej poradnictwo) sposoby rozumienia i prowadzenia nad nim badań. Postrzegamy to jako sukces i traktujemy jako efekt jasno określonego profilu czasopisma oraz konsekwentnej realizacji jego misji. Nie ukrywamy, iż budowanie środowiska odbiorców czasopisma w gronie międzynarodowym jest – z perspektywy młodego czasopisma polskiego – zadaniem niełatwym i wymaga nieustannego dialogu, który, sam w sobie, ma charakter międzykulturowy. W praktyce oznacza to, że do publikowania, recenzowania i lektury tekstów poradniczych zapraszani są badacze

⁸ O tym, w jaki sposób członkowie Naukowego Towarzystwa Poradniczego i redakcji czasopisma łączą różne środowiska świadczyć może fragment wypowiedzi Martine Lani-Bayle, w którym opisywane są związki pomiędzy środowiskiem wrocławskim, gdzie siedzibę ma redakcja czasopisma, a łódzkim, które od wielu lat współtworzy poradniczy dyskurs. Lani-Bayle wskazuje na łącznika tych dwóch środowisk – Anetę Słowik. *We wrześniu 2007 roku po raz ostatni przyjechałam do Łodzi, wraz z kolegami z różnych krajów, w celu podsumowania wyników badania, w którym uczestniczyły wszystkie te osoby. Był to również mój pierwszy kontakt z Anetą Słowik. Od tej pory kolejne spotkania miały odbywać się na Jej uczelni we Wrocławiu, w roku 2014, 2015, 2018 itd.: nastąpiło przekazanie pałeczki.* Powyższy fragment nieco dłuższej wypowiedzi na temat wkładu w rozwój poradnictwa Olgi Czerniawskiej ukazuje, w jaki sposób własne środowisko naukowe budują członkowie redakcji – wkraczając w światy polskie i zagraniczne i aktywnie uczestnicząc w prowadzonych tam projektach badawczych. Rozwijane są przez to również środowiska czytelników *Studiów*.

reprezentujący różne dyscypliny i kultury naukowe, a zatem i różne teoretyczne tradycje i praktyki badawcze. Odbiorcy, stają się przeważnie autorami artykułów.

Sięgając zatem do tego, co może stanowić swoistą morfologię odbioru *Studiów*, Elżbieta Siarkiewicz wskazuje, iż ów odbiór realizuje się w sposób dynamiczny i na wiele sposobów:

- ♦ Jako dialog badaczy z różnych stron świata skoncentrowanych wokół problematyki poradnictwa;
- ♦ Jako wymiana praktycznych doświadczeń badaczy, teoretyków, praktyków;
- ♦ Jako wymiana informacji o pojawiających się publikacjach, konferencjach i innych naukowych wydarzeniach;
- ♦ Jako próba wypracowywania wiedzy poradoznawczej i konstruowania teorii.

Komunikowanie się badaczy ma zarówno charakter bezpośrednich i otwartych dyskusji toczonych na łamach czasopisma (jak np. w numerze 2 z 2013 roku, w którym grupa polskich badaczek, zainspirowana korespondencją z Jeanem Guichardem rozważa kwestie, związane z rozumieniem poradnictwa), jak i pośredni, poprzez przywoływanie, recenzowanie różnych publikacji, cytowania oraz inspiracje. W procesie dialogu informacje o publikacjach i wydarzeniach są okazją do rozważań o nowych trendach w nauce (m.in. Frans Meijers [Siarkiewicz, 2012]; Tom Luken [2013]; Jean Guichard [2016; 2018a]; Rie Thomsen [2016]; Hevré Breton [2020] i inni) i zaproszeniem do uczestnictwa w cyklicznych i sporadycznych wydarzeniach o charakterze międzynarodowym, a więc i międzykulturowym. Ten międzykulturowy dialog wymaga jednak dużej otwartości i podejmowania prób zrozumienia nie zawsze klasycznego – jak wspomnieliśmy wcześniej – ujęcia procesów poradniczych. Nietrudno zatem zauważyć, że jest to również proces uczenia się, jak i *radzenia sobie* w tych międzykulturowych relacjach.

Redakcja dąży do tego, by podjęte wysiłki budowania silnej pozycji czasopisma w środowisku naukowym zostały odzwierciedlone w coraz wyższej jego pozycji na listach rankingowych. Rzeczywistość parametrazycyjna uczelni polskich i zagranicznych warunkuje bowiem sposoby publikowania artykułów przez badaczy, przedstawicieli różnych dyscyplin. W związku z tym budowanie środowiska odbiorców jest i od tego aspektu procesów wydawniczych zależne. Z doświadczeń redakcji wynika jednak, że otwarcie wyrażana strategia publikowania wysokiej jakości tekstów wraz z umiejętnościami budowania sieci kontaktów, mogą przyczynić się do stałego rozwoju czasopisma nawet jeśli jest ono czasopismem niszowym i młodym. Jego przyszłość nakreślą zapewne badacze, praktycy i obserwatorzy społecznej rzeczywistości, którzy podzielą się swoimi refleksjami, w otwartym, niezakończonym, dynamicznym procesie naukotwórczym, zmierzającym odkrywania, wyjaśniania i interpretowania nowych obszarów poradniczej praktyki oraz dążącym do dookreślenia i wynegocjowania zakresu użytych terminów.

Bibliografia⁹

- Appadurai, A. (1995). The production of locality. W R. Fardon (Red.), *Counterworks: Managing the Diversity of Knowledge* (pp. 204–225). Routledge.
- Bilon, A. (2010). Poradownictwo wobec ogólnej refleksji nad poradnictwem. *Edukacja Dorosłych*, 1(62), 55–75. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-f4f06c2d-3651-43d0-99a3-dbd55e9f1b3d>
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*. Blackwell.
- Eade, J., Drinkwater, S., & Garapich, M. (2009). Poles Apart? EU Enlargement and the Labour Market Outcomes of Immigrants in the UK. *International Migration*, 47, 161–190. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2008.00500.x>
- Faist, T. (2000). Transnationalization in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture. *Ethnic and Racial Studies*, 23(2), 189–222. <https://doi.org/10.1080/014198700329024>
- Schiller, N.G. (2005). Transnational social fields and imperialism: Bringing a theory of power to Transnational Studies. *Anthropological Theory*, 5, 439–461. <https://doi.org/10.1177/1463499605059231>
- Kargulowa, A. (1982). Preparation questions concerning the research of educational guidance. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 5, 87–94.
- Nikitorowicz, J. (2017). *Etnopedagogika w kontekście wielokulturowości i ustawicznie kształtującej się tożsamości*. Impuls.
- Nikitorowicz, J. (2018). Edukacja międzykulturowa w procesie wspierania rozwoju tożsamości w warunkach wielokulturowości. *Kultura i Edukacja*, 3(121), 55–68. <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/kie/121/kie12104.pdf>
- Podgórnny, M. (2001). Strategie de comportementens des chomeus. *L'Orientation Scolaire et Professionnelle*, 30, 362–370.
- Pries, L. (Red.). (2008). *Rethinking Transnationalism: The Meso-link of organizations*. Routledge.
- Siarkiewicz, E. (2010). *Przesłonięte obszary poradnictwa. Realia, iluzje, ambiwalencje*. Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Słowik, A. (2013). *Trzy fale powojennej emigracji*. Impuls.
- Sośnicki, K. (1967). *Istota i cele wychowania*. Nasza Księgarnia.
- Sztompka, P. (2011). Czy istnieje socjologia polska? *Studia Socjologiczne*, 2(201), 43–54. <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/104838/edition/90688/content>
- Szumigraj, M. (2011). *Poradnictwo kariery. Systemy i sieci*. Warszawa: Łośgraf.
- Vertovec, S. (2012). *Transnarodowość* (I. Kołbon, Tł.). Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. (Praca oryginalna *Transnationalism* wydana w 2009).
- Wojtasik, B. (2000). Models of the vocational counsellor's work performance. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 22, 197–208. DOI:10.1023/A:1005597921310

⁹ W bibliografii nie podano pozycji opublikowanych w kolejnych wolumenach *Studiów* wówczas, gdy wskazany jest autor i rok wydania np. Guichard, 2016; Słowik, 2017; itp. lub gdy z kontekstu wynika, że chodzi o konkretny artykuł zamieszczony w tym czasopiśmie.